

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПРИЗУПИНЕННЯ ЗНЕЛІСНЕННЯ

Досліджено діяльність міжнародних організацій щодо зниження темпів втрати і деградації світових лісів. Проведено аналіз головних світових конференцій та ініціатив щодо призупинення знеліснення. Виявлено недоліки міжнародної лісової політики у процесі боротьби із знелісненням і запровадження сталого лісового господарства.

Ключові слова: лісове господарство, міжнародна лісова політика, знеліснення, стаке лісокористування.

Проблема втрати лісів та знеліснення у глобальному масштабі вже тривалий час не втрачає своєї актуальності. Її вирішення потребує зусиль усієї світової міжнародної спільноти. Міжнародна лісова політика повинна виробити пріоритети та визначити можливості запровадження необхідних змін у лісовому секторі економіки на національному та міжнародному рівнях з метою призупинення процесів знеліснення. Ефективна міжнародна лісова політика повинна ставити і вирішувати конкретні завдання, уникаючи загальних тверджень про охорону і збереження якомога більших лісових площ, натомість чітко визначивши шляхи досягнення встановлених цілей [4].

Процеси знеліснення та руйнування світових лісів характеризуються важливими регіональними та національними відмінностями. Так, значна частка знеліснення відбувається у країнах, що розвиваються, тоді як у більшості розвинених країн лісистість не зменшується, в деяких випадках лише тому, що природні ліси були вирубані століття чи більше тому. У більшості цих країн відсоток лісистості зростає. Згідно з дослідженнями ФАО, у країнах, що розвиваються, внаслідок поєднання постійно зростаючої бідності, високого рівня росту чисельності населення, низької продуктивності екстенсивного сільського господарства та потенційних несприятливих впливів глобального потепління на сільськогосподарський розвиток впродовж наступних 50 років буде продовжуватися значний тиск на площі природних лісів як джерело нових сільськогосподарських земель [7].

Серед чисельних міжнародних конференцій за чотири десятиліття варто виділити декілька найбільш впливових [6]:

- Стокгольмська конференція з довкілля 1972 р. була першою міжнародною конференцією з проблем довкілля, яка розглядала вплив людства на довкілля, соціально-економічний розвиток та зростання чисельності населення. Внаслідок було створено програму з довкілля ООН (United Nations Environment Programme – UNEP);
- Комісія з довкілля та розвитку (відома також як комісія Брундтланд) у 1987 р. вперше ввела в широкий загальний визначення сталого розвитку;
- Конференція ООН з довкілля та розвитку (відома як Самміт Ріо-1992) створила передумови для міжнародних угод та декларацій щодо захисту біорізноманіття, змін клімату, сталого менеджменту світових лісів, впливу на стан довкілля економічного розвитку та плану дій щодо подолання глобальних проблем охорони довкілля та сталого розвитку;
- Кіотський протокол став головним результатом Ріо-1992: міжнародний договір щодо прийняття заходів із подолання глобальних змін клімату, головною ме-

тою якого є стабілізація концентрації оксиду вуглецю та інших парникових газів в атмосфері планети з метою запобігання змін клімату. Попередні переговори були розпочаті у 1997 р. в Кіото, і у лютому 2005 р. протокол формально набув чинності;

- Конференція ООН зі сталого розвитку Ріо+20 (також відома як Саміт Землі), проведена у червні 2012 р. у Бразилії з метою підсумування Ріо-1992 та Світового Саміту зі сталого розвитку у Йоганнесбурзі 2002 р. Одним із важливих питань, що обговорювали на цій конференції, була програма ООН із зниження викидів від знеліснення та деградації лісів (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation – REDD);
- Щорічні міжнародні конференції зі змін клімату ООН щодо внесення поправок до Кіотського протоколу, останні з яких відбувалися у Балі, Індонезія (2007), Познані, Польща (2008), Копенгагені, Данія (2009), Канкуні, Мексика (2010), Дурбані, Південна Африка (2011) та Доха, Катар (2012).

Такий багатосторонній діалог призвів до появи багатьох ініціатив та програм захисту світових лісів, таких як: Міжнародна організація тропічних лісів (International Tropical Timber Organization – ITTO), Світова Комісія "Ліси для сталого розвитку" (The World Commission on Forests for Sustainable Development), Лісовий Форум ООН (United Nations Forum on Forests) та багато інших міжнародних ініціатив та організацій. Ці міжнародні організації та підписані багатьма країнами міжнародні угоди почали визначати національну лісову політику в багатьох країнах світу. Детальний огляд та аналіз міжнародних зусиль щодо подолання глобальних проблем довкілля та ролі лісового господарства у цьому процесі проведено в працях І.М. Синякевича, І.П. Соловія та інших українських науковців [1-3].

На початку 1980-х років стало зрозуміло, що темпи руйнування лісів і знеліснення у глобальному масштабі, особливо тропічних лісів, неухильно зростають. Завдяки спільним зусиллям багатьох міжнародних організацій, таких як ФАО (FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations), ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), Програма захисту довкілля ООН (UNEP – United Nations Environment Programme), Програма розвитку ООН (UNDP – United Nations Development Programme), Світового Банку та міжнародної неурядової організації природоохоронного спрямування Інститут світових ресурсів (WRI – World Resources Institute), у 1987 р. створено міжнародну ініціативу План дій щодо захисту тропічних лісів (TFAP – Tropical Forestry Action Plan). Її діяльність проводилася у сферах посилення ролі лісового господарства у землекористуванні, розвитку лісового сектору економіки, деревини як джерела енергії, збереження тропічних лісових екосистем, програмі дій щодо створення органів управління в лісовому господарстві країн із значними площами тропічних лісів. Головним результатом діяльності організації стало розроблення групою міжнародних експертів національних програм дій в лісовому господарстві країн з тропічними лісами [6].

Функціонування програми не було таким успішним, як очікувалося. Планувалося, що вона повністю зупинить руйнування тропічних лісів, однак цієї мети так і не було досягнуто. Серед причин неефективності діяльності організації називають те, що не були взяті до уваги глибинні причини самого процесу виру-

бування тропічних лісів, а також значний спротив національних урядів країн Латинської Америки та Африки. Міжнародні організації-засновники прагнули досягнення загальної мети – подолання глобальної проблеми знеліснення, тоді як окремі держави-учасники хотіли зберегти своє право на подальший інтенсивний економічний розвиток. Крім того, обсяги міжнародного фінансування були недостатні для ефективної діяльності на задекларованому рівні [5].

Досвід роботи цієї організації показав тенденції розвитку міжнародної лісової політики, а саме зростаючу роль багатосторонніх програм неурядових природоохоронних організацій, появу проблем із втручанням багатосторонніх міжнародних програм у внутрішню політику країн-реципієнтів, фінансової допомоги в лісовому секторі, конфлікт між комерційним виробничим підходом до використання лісових ресурсів з боку національних органів управління в лісовому господарстві та більш політичним та полемічним підходом до проблеми охорони лісів, збереження біорізноманіття та залучення до прийняття рішень та діяльності в лісовому секторі місцевого населення, що проводився міжнародними організаціями. Проблема подолання бідності місцевих громад після Саміту у Йоганнесбурзі у 2002 р. пов'язали з продуктивною роллю лісів у широкому спектрі досягнення сталого лісокористування та користування всіма функціями лісів.

Міжнародну організацію тропічних лісів (International Tropical Timber Organization – ІТТО) було створено у 1986 р. з метою стимулювання торгівлі легальною деревиною та лісовою продукцією з тропічних лісів та з лісів, в яких ведеться стале лісове господарство. Організація не досягнула значного успіху в боротьбі із знелісненням, оскільки займалася лише питаннями торгівлі деревиною з тропічних лісів. Було виявлено, що легальна заготівля деревини у тропічних лісах не є визначальним фактором руйнування лісів, які знищуються суцільними вирубуваннями та спалюванням для звільнення додаткових площ для сільського господарства. Крім того, лише близько 5 % заготовленої з тропічних лісів деревини експортується у інші країни [5].

Як відомо, на конференції Ріо-1992 були розроблені загальні принципи збереження і захисту лісів та ведення сталого лісового господарства, а в Плані Дій на ХХІ сторіччя (Agenda 21) включений Розділ 11 щодо подолання знеліснення. Однак не було підписано жодного юридичного зобов'язання виконувати ці принципи і заходи. У 1995 р. створено Міжурядову комісію з лісів ООН (United Nations Intergovernmental Panel on Forests) з метою впровадження принципів сталості лісокористування та Плану Дій на ХХІ сторіччя. Впродовж 1995-2000 рр. відбулися численні міжурядові зустрічі щодо міжнародної співпраці з розроблення критеріїв та індикаторів сталого лісового господарства, збереження лісів, подолання знеліснення, технології та торгівлі лісовими ресурсами.

У 2000 р. було створено Лісовий Форум ООН, головною метою якого є удосконалення лісового менеджменту, збереження лісів та ведення сталого лісового господарства. Принциповими функціями Лісового Форуму є забезпечення обговорення проблем лісового господарства та сприяння запровадженню міжнародних угод, які торкаються лісового господарства, поширення принципів сталого лісового господарства, посилення міжнародної співпраці та моніторинг виконання поставлених цілей і політичних зобов'язань щодо збереження лісів та ведення сталого лісового господарства [5, 6].

На своїй шостій сесії у 2006 р. Лісовий Форум ООН оголосив досягнення угоди щодо 4 глобальних цілей в лісовому секторі [6]:

1. Змінити негативну тенденцію втрати лісових площ у всьому світі, запроваджуючи стале лісове господарство, включно зі захистом, відновленням, залісненням та збільшенням зусиль щодо запобігання деградації лісів.
2. Забезпечити економічні, соціальні та екологічні вигоди від лісів, включно з покращенням рівня життя залежного від лісу населення.
3. Істотно збільшити площу лісів із сталим веденням лісового господарства, включно з заповідними лісами, та забезпечити зростання частки лісової продукції, що виробляється в лісах із сталим веденням лісового господарства.
4. Змінити негативну тенденцію до зниження урядової підтримки сталого лісового господарства та мобілізувати нові додаткові фінансові ресурси зі всіх наявних джерел для запровадження сталого лісового господарства.

За останні роки розвинені країни створили безліч фондів і програм з метою призупинення знеліснення і запровадження сталого лісокористування [5, 6, 8]:

- Партнерство депонування вуглецю Світового Банку, що підтримується декількома міжнародними групами з бюджетом у 300 млн дол. США;
- Стратегічний кліматичний фонд Світового Банку, метою якого є фінансування пристосування до змін клімату та зменшення темпів знеліснення: фінансується урядами країн великої вісімки з бюджетом 6 млрд дол. США і включає Програму лісових інвестицій;
- Лісовий фонд Норвегії з бюджетом 2,8 млрд дол. США на 5 років, починаючи з 2008 р.;
- Фонд басейну Конго, підтримується Норвегією та Великобританією з бюджетом 195 млн дол. США;
- Партнерство охолодження Землі уряду Японії підтримує пристосування до змін клімату та доступ до чистої енергії, з деякою підтримкою лісового господарства, терміном на 5 років з бюджетом 10 млрд дол. США;
- Австралійський фонд боротьби із знелісненням, метою якого є зниження знеліснення у регіоні південно-східної Азії з бюджетом 200 млн австрал. дол.;
- Зобов'язання Німеччини щодо збереження біорізноманіття бюджетом 500 млн євро на рік;
- Бразильський фонд захисту тропічних лісів Амазонки, що фінансується Лісовим фондом Норвегії у розмірі 130 млн дол. США.

Світовий Банк також бере участь у міжнародних зусиллях щодо подолання проблем знеліснення та деградації лісів. Стратегія Світового Банку в лісовому секторі полягає у досягненні таких цілей, як забезпечення використання потенціалу лісів для боротьби з бідністю, інтеграція лісового сектору у сталий економічний розвиток і захист життєво необхідних місцевих та глобальних екологічних послуг та цінностей лісу [8].

Міжнародна лісова політика, що проводиться Світовим Банком і була затверджена у 2002 р., декларує підтримку будь-якої діяльності, спрямованої на досягнення сталого лісокористування та збереження лісів. Однак варто відзначити деякі недоліки у роботі Світового Банку в лісовому секторі, зокрема недостатнє фінансування проведення економічного аналізу діяльності лісового сектору з метою визначення пріоритетних напрямів фінансового забезпечення використання екологічних функцій лісів. Хоча Світовий Банк спрямовував

значну частку фінансових ресурсів на реформування лісового сектору і створення ефективної лісової політики в багатьох країнах, такі зусилля не завжди давали позитивні результати. Проблематичним було запровадження змін та реформ лісової політики на практиці, зокрема що стосується вирубування тропічних лісів та екологізації лісокористування.

Проблеми захисту лісів та сталого лісокористування продовжують цікавити світову громадськість. Однак декларації та ухвали, що приймаються на багатьох міжнародних зустрічах та конференціях, не переходять у ефективну діяльність та політику, які б вирішили ці проблеми. Водночас як руйнування екосистем та зростаюче використання природних ресурсів починають обмежувати традиційне економічне зростання, не відбувається формулювання нової екологічної політики для ефективного подолання глобальних проблем.

Ще менше прогресу спостерігаємо у світовому лісовому секторі. Міжнародний діалог щодо лісів, особливо пралісів, яких залишилося небагато і які продовжують знищуватися, цікавить світову громадськість менше, ніж загальна полеміка щодо боротьби з глобальним потеплінням. Дотепер міжнародна спільнота не виробила стратегії подолання глобальних загроз та міжнародної екологічної політики щодо запровадження сталого лісового господарства як інструменту подолання глобальних екологічних проблем. Складається враження, що міжнародні організації та неурядові громадські природоохоронні організації зосереджують свої зусилля на проведенні політичних кампаній на підтримку ідеї сталого лісокористування, а не на розроблення і запровадження у життя реальних інвестиційних проектів у рамках ефективної міжнародної лісової політики. Це створює видимість докладання певних зусиль, але не дає істотного результату у глобальному масштабі.

Висновки:

1. Міжнародними організаціями зроблено недостатньо для переконання національних урядів окремих країн у необхідності поєднати сталий розвиток лісового господарства з державною економічною політикою. Внаслідок країн з високими темпами деградації лісів та знеліснення не сприймають міжнародну лісову політику, спрямовану на довготермінову перспективу запровадження сталого лісокористування.
2. Реальні економічні, екологічні та соціальні втрати від деградації лісів та знеліснення у більшості випадків не були враховані, а відповідно – не були запроваджені у чинну економічну та лісову політику країн, що розвиваються.
3. Головною проблемою запровадження сталого лісокористування є відсутність достатнього фінансування з боку міжнародних організацій для компенсації потенційних негативних економічних ефектів, зумовлених переходом від традиційного до сталого лісокористування.

Література

1. Лісова політика: теорія і практика: Монографія/ І.М. Синякевич, І.П. Соловій, О.В. Врублевська та інші. – Львів : ЛІА "Піраміда", 2008. – 612 с.
2. Синякевич І.М. Екологічна політика: стратегія подолання глобальних екологічних загроз / І.М. Синякевич. – Львів : Вид-во ЗУКЦ, 2011. – 332 с.

3. Соловій І.П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти : монографія / І.П. Соловій. – Львів : РВВ НЛТУ України, Видавництво ТзОВ "Ліга-Прес", 2010. – 368 с.

4. Польовський А.М. Аналіз глобальних проблем знеліснення та сталого лісокористування / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.8. – С. 27-33.

5. Douglas Jim. The Future of the World's Forests: Ideas vs Ideologies / Douglas Jim, Markku Simula // Springer Science+Business Media B.V. – 2011. – 211 p.

6. Earth Summit Info: Rio +20 / Matt Prescott. – Oxford University, 2012. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.earthsummit.info/>

7. Global forest resources assessment 2010 // FAO Forestry Paper 163. – Rome : FAO, 2010. – 378 p.

8. Sustaining forests: a development strategy. – Washington, DC : The World Bank, 2004. – 80 p.

Польовский А.М. Международных опыт по преодолению обезлесения

Исследована деятельность международных организаций по снижению темпов утраты и деградации мировых лесов. Проанализированы главные мировые конференции и инициативы по преодолению обезлесения. Обнаружены недостатки международной лесной политики в процессе борьбы с обезлесением и внедрения устойчивого лесного хозяйства.

Ключевые слова: лесное хозяйство, международная лесная политика, обезлесение, устойчивое лесопользование.

Polovsky A.M. International experience to stop deforestation

The activities of international organizations to prevent lost and degradation of the world forests are examined. Major world conferences and initiatives in deforestation suspension are analyzed. International forest policy deficiencies in fighting deforestation and implementing sustainable forestry are found.

Keywords: forest management, international forest policy, deforestation, sustainable forestry.